

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОЗНАВСТВА
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА**

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПРИВАТНОПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ НАБУТТЯ,
ПЕРЕДАЧІ, ЗДІЙСНЕННЯ ТА
ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ**

**Матеріали «круглого столу», присвяченого пам'яті професора
Чингізхана Нуфатовича Азімова**

**м. Харків
18 грудня 2015 р.**

спосіб захисту не в змозі повністю повернути її до звичного способу життя.

Особисті права мають ряд особливостей, які насамперед містяться в самому об'єкті і повинні враховуватися при виборі відповідного способу.

Література:

1. Стефанчук, Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія [Текст] / Р.О. Стефанчук / відп. ред.: Я. М. Шевченко. – Хмельницький: Вид-во Хмельницьк. ун-ту управління та права, 2007.

Шишка О. Р.,

доцент кафедри охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ЗА ЦК УКРАЇНИ: ЩО ЦЕ?

Саме таке питання виникає з детального аналізу ст. 269 ЦК України.

Так, з огляду на позицію законодавця особисті немайнові права розглядаються як ніби якась власність фізичної особи. В підтвердження цього слід звернути увагу на ч. 1 ст. 269 ЦК України, в якій встановлено, що особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом. Зокрема, звертає на себе увагу слово «належить» та форма лексико-граматичного варіанта інваріантної семантичної структури речення, яка будується за формулою – «об'єкт – належність – суб'єкт» [1, с. 237].

Слід зазначити, що категорія «належність» тісно пов'язане із категорією «власність», оскільки категорія «власність» утворилась на основі природного поняття «приналежність» та вказує на результат процесу присвоєння чогось комусь, через визначення того, для кого во-

но є «своїм», «моїм», «нашим», а для кого воно є «чужим», «не моїм», «не нашим». Слід вказати, що більшість наукової літератури розкривають слово «приналежність/належність» як невід'ємний елемент, що вказує на відносини посесивності між посесором (власником, володільцем) та предметом, що є його власністю, оскільки посесивність – це одна із семантичних різновидів суб'єктно-об'єктних відносин, в основі якої лежать відносини володіння, обладання чим-небудь, що є власністю. Тим паче, що у словниках та в іншій науковій літературі обсяг поняття «власність», у своїй більшості, розкривається через категорію «приналежність» («належність»). Тобто належність (як результат процесу присвоєння) є складовим елементом внутрішньої структури власності. Сутність належності як вихідного структурного елемента власності характеризується, за словами Георга-Вільгельма-Фрідріха Гегеля, тим, що «особа вкладає свою волю в річ. Більш точні визначення власності даються ставленням волі до речі»[2, с. 69-70]. Функція належності полягає в реалізації волі власників, у визначенні того, що вони можуть, а чого не можуть робити з об'єктами власності. Усі дії, які можуть здійснювати суб'єкти власності щодо її об'єктів, зводяться до володіння, розпоряджання і користування ними. Це означає, що належність розгортається, тобто переходить у відносини між людьми щодо володіння, розпоряджання і користування об'єктами власності. Тим паче, що у ч. 4 ст. 269 ЦК України встановлено, що особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно. Ніби тим самим підкреслюючи, що начебто особисті немайнові права не тільки є власністю, але й ще і річчю, оскільки володіння – фактична влада над річчю. Проте, як можна володіти тим, над чим особа не може навіть установаити фактичного панування. Оскільки право – міра (межа) та вид можливої поведінки з приводу певних матеріальних та нематеріальних благ. Мірою не можна володіти. Вона може бути лише встановлена та визначена договором або законом. В цьому сенсі влучно каже Р. О. Стефанчук, що особисте немайнове право повинно визнаватись (виділено мною – О. Ш.) за фізичною особою як за носієм відповідного особистого немайнового блага [3, с. 141], тобто мати юридичний стан прикріпленості нематеріального об'єкта до суб'єкта через визначення відповідного правового статусу такої особи.

Отже за таким підходом виникають більше запитань, ніж відповідей. Так з вищенаведеного можна зробити висновок, що особисті немайнові права є начебто речами нематеріального світу, в супереч доктрини цивільного права та ст. 179 ЦК України де встановлено, що речами є лише предмети матеріального світу. В підтвердження цього слід звернути увагу на форму лексико-граматичної структури речення, яка, як вже було вище зазначено, будується за формулою – «об'єкт – належність – суб'єкт» [1, с. 237]. Якщо накласти цю формулу на ч. 1 ст. 269 ЦК України, то отримуємо наступне: особисті немайнові права (об'єкт) належать (належність) фізичній особі (суб'єкт) від народження або за законом. Проте чи можна особисті немайнові права визнавати об'єктом, бо за таких обставин слід визнати, що вони можуть передаватися, знаходитись у динаміці. Тут є вразливості такого законодавчого підходу, а саме у зменшенні тієї цінності, яка вкладається у ст. 3 Конституції України: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. За таких обставин в сфері суцього можуть знайтись механізми для того, щоб впливати на сферу приватного життя певної особи. А цим самим втрачається розуміння цінності самої людини як біологічної, соціальної та духовної істоти.

Вище наведене підсилює і той факт, що ст. 269 ЦК України допускає можливість надання особистих немайнових прав іншій особі шляхом їх допуску до особистого немайнового блага без його відчуження з метою отримання користі третьою особою від такого блага. В підтвердження таких слів слід звернути увагу на ту обставину, що на відміну від ч. 1 ст. 150 ЦК РФ, ст. 99 ЦК Республіки Узбекистан та ст. 151 ЦК Республіки Білорусь, в яких встановлено, що особисті немайнові права є невідчужуваними та не можуть передаватись будь-яким чином іншій особі ч. 3 ст. 269 ЦК України не забороняє фізичній особі як носію таких прав в можливості надати третім особам право на їх використання у межах незаборонених законом. З аналізу ч. 3 ст. 269 ЦК України такі межі визначені на умовах, що такі особисті немайнові права при наданні третім особам залишатимуться у тісному зв'язку із фізичною особою, без можливості відмовитися від них самим носієм або бути позбавленими цих прав. Тобто, виходить, що поведінка іншої особи, яка направлена на задоволення його немайнових інтересів шля-

хом допуску самим носієм до його особистих немайнових прав може бути оформлено так, як це здійснюється при наданні об'єкта права інтелектуальної власності на його використання, тобто видачею ліцензії.

Отже, можна зробити висновок, що ЦК України передбачає, що усі особисті немайнові права мають цивільну оборотоздатність. Хоча і з певними межами та обмеженнями. Проте незрозуміло в якій формі це повинно відбуватись та чи можливо це взагалі? Тобто, чи мають вони поряд з цивільною оборотоздатністю натуральну оборотоздатність? Мабуть ні, бо як міру можливої поведінки, яка нерозривно пов'язана з фізичною особою можна визнати благом та ще й надати режим об'єкта, коли такі права автономно не існують без особистого немайнового блага. Права, як і обов'язки лише оформляють юридичний стан приналежності між особою, яка має монополію на об'єкт, та іншими особами, які її не мають через визначення сферою права меж володіння/обладання таким об'єктом. А, отже допуск до блага чи його передання можливе лише щодо блага, а не щодо прав. Права це лише міра можливої поведінки визначена позитивним правом. Проте саме ця міра надає можливість особі-носію особистого немайнового блага визначити свою поведінку у сфері свого приватного життя, у тому числі надати третім особам право на їх використання (переходу без відчуження) у межах визначених саме тією мірою поведінки, яка регламентована та незаборонена законом. А, отже допуск третіх осіб до особистого немайнового блага визначається особою-носієм через ту міру можливої поведінки, яка безпосередньо має місце в законі, а її межі мають чіткі орієнтири їх правового визначення. Принаймні вона повинна бути не більшою, але може бути меншою ніж законодавчо-визначеною. Проте таке твердження є вірним лише в межах теорії блага. Якщо підтримувати теорію дій, то слід визнати, що деякі права, а це наприклад майнові права все ж таки можна відносити до об'єктів цивільних права і то не всі. В цьому сенсі два взаємовиключних підходи вкладаються лише в єдину теорію – плюралістичну, тобто теорія, яка допускає існування різних об'єктів в різних правовідносинах таких як: речі, гроші, майнові права, послуги, результати робіт, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація тощо. Саме такий підхід встановлений у ст. 177 ЦК України.

Проте виникає питання навіщо законодавець надає режим об'єкта тому, що не здатне мати натуральної оборотоздатності. Наприклад, В. О. Лапач пов'язує спроможність майнових прав бути об'єктом з їх передаваністю, здатністю бути предметом правочину [4, с. 243-246]. На це вказує Ю. Є. Туктаров та А. С. Яковлев. Тобто майнові права як об'єкти пов'язуються з визнанням їх як об'єктів цивільного обороту. Проте, якщо вчені хоча б вбачає в деяких майнових правах натуральну оборотоздатність, то особисті немайнові права фізичної особи навряд чи її мають взагалі. Щодо особистих немайнових прав як об'єктів, то за відсутності у них натуральної оборотоздатності, на що звертає увагу у своєму дослідженні С. О. Сліпченко[5, с. 415-416] надавати їм режим об'єкта є недоцільним. Тому форма лексико-граматичної структури речення ч. 1 ст. 269 ЦК України потребує певних корективів.

На підставі проведеного дослідження можна зробити *висновок*, що діюче законодавство допускає можливість переходу до іншої особи особистих немайнових прав особи-носія без їх відчуження. Цим самим встановивши для них не тільки режим об'єкта, визначивши їх опосередковано речами нематеріального світу але й можливість їх залучення до цивільного обороту. Проте за відсутності у них натуральної оборотоздатності визнавати їх об'єктом полишено будь-якого сенсу. Тому, підходи до розуміння особистих немайнових прав фізичної особи у чинному законодавстві потребують негайних змін. Це стосується не тільки положення ч. 1 ст. 178 ЦК України, в якій визначається оборотоздатність об'єктів цивільних прав, але й пропріетарний підхід до визначення особистих немайнових прав фізичної особи, що має місце в ч. 1 та ч. 4 ст. 269 ЦК України. Пропонується від такого підходу відмовитися, оскільки в такому законодавчому підході є певні вади сприйняття сфери суцього у сфері належного. Це зумовлено тим, що визнання їх речами, потребує застосування правового режиму, аналогічного до режиму речового права, що видається є неможливим. А, якщо це є неможливим, то навіщо визнавати те, що не має уречевленої природи та полишене натуральної оборотоздатності. А цим, як бачиться упускається природа деяких цивільних відносин, як наслідок, їх регулювання здійснюється невластивими для них способами, засобами та прийомами, що не слугує належному захисту поруше-

них, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб.

Використані матеріали:

1. Копров В. Ю. Семантико-функциональный синтаксис русского языка в сопоставлении с английским и венгерским / В. Ю. Копров. – Воронеж: Издатель О.Ю. Алейников, 2010. – 328 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Сочинения: Философия права. Перевод с немецкого. Т. 7 / Георг Вильгельм Фридрих Гегель; Пер.: Столнер Б. – М., Л.: Соцэкгиз, 1934. – 380 с.
3. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп. ред. Я. М. Шевченко. – К: КНТ, 2007. – 626 с.
4. Лапач В. А. Система объектов гражданских прав в законодательстве России : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Владимир Александрович Лапач. - Ростов-на-Дону, 2002. – 537 с.
5. Сліпченко С. О. Механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / С. О. Сліпченко. – Харків, 2013. – 453 с.

Гришина І. І.,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА ЗА НЕВИКОНАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ОBOB'ЯЗКІВ

Корпоративні правовідносини, так само як і зобов'язання, мають відносний характер, оскільки інтерес особи, як і в зобов'язанні, забезпечується шляхом вчинення певних дій зобов'язаною особою, а в корпоративних – діями уповноваженого суб'єкта. Зобов'язальне правовідношення завжди встановлюється з певною (конкретно визначеною) особою і тому має відносний, а не абсолютний характер, отже корпоративні відносини є взаємними та відносними, в яких корпоративні обов'язки АТ повинні існувати а рїогї. За невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків акціонерне товариство (далі – АТ), як учасник акціонерних правовідносин, повинно нести відповідальність.